

BİR BATIKENT OKUMASI: HARİTALARLA YER VE MEKÂN

Ece Küreli Gülpınar, Aydan Balamir

* İzmir Ekonomi Üniversitesi, Güzel Sanatlar ve Tasarım Fakültesi, Mimarlık Bölümü, Öğr. Gör. Dr.

** ODTÜ, Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü, Prof. Dr.

ece.kureli@ieu.edu.tr, balamir@metu.edu.tr

Türkiye’de yaşam çevreleri, toplu konut üretiminde faaliyet gösteren kuruluşların uyguladıkları ‘generic’ konut bloklarıyla şekillenmektedir. Bu ana akım üretimin tekdüzeliğine karşılık, 1980 öncesi mimarlık ve planlama pratiklerindeki görece çeşitlilikten ve kıt kaynaklara rağmen alternatif arayışların varlığından söz edilebilir. Batıkent, kooperatifler eliyle gerçekleşmiş en büyük proje olmasıyla dikkat çeken bir model olarak öne çıkmaktadır. Günümüz konut çevrelerinin mekânsal nitelikler ve yer özellikleri bakımından yoksunluğu, Batıkent’in karşılaştırma zemini olarak incelenebileceği bir araştırma eksenini oluşturmuştur.

Batıkent’in mahalle ölçeğinden yapı adası, parsel ve yapı bloğu ölçeklerine inen haritalarla analiz edilerek, mekân ve yer olarak alternatif özellikler taşıyan konut ortamlarının değerlendirilmesi amaçlanmaktadır. Konunun ele alınışı ve analiz araçlarının belirlenmesinde, Roger Trancik’in (1986) ifadesiyle “bütünleşik kentsel tasarım için potansiyel stratejiler sağlayan” üç yaklaşım ve ilgili haritalama türleri dikkate alınmıştır: 1. Şekil-zemin kuramı; 2. Bağlantı kuramı; 3. Yer kuramı. Bu ana kuramlarla ilişkili olarak, konut ağırlıklı çevrelerde mekân ve yer deneyimi bakımından öncelikli hususlar, iki başlık altında incelemeye katılmıştır: a. Boyutsal analiz (yoğunluk, mesafe/uzaklık, yükseklik ölçülerinin haritalanması ve konut gruplarında görece büyüklüklerin görünür kılınması); b. Tipo-morfolojik analiz (bina tipleri ve kolektif formlar; kentsel strüktür ve granüler dokunun haritalanması).

Araştırmanın bulguları, Batıkent’in yerleşim ölçeğindeki dolu-boş örüntüsüne bakılarak, boyut, biçim ve tip bakımından zengin bir çeşitlilik gösterdiği yönündedir. Ana akım konut üretiminin standart çözümleriyle karşılaştırıldığında, Batıkent’in alternatif yaşam çevrelerini barındıran bir denayselliğe sahip olduğu görülür. Buna karşılık, mekânsal bağlantıların ve genelde kent imgesinin zayıflığıyla, dönemin dünya deneyimindeki öncü yaklaşımların gerisinde durmaktadır. Batıkent son yıllarda ana plan kararlarının dışına çıkan bir yapılaşma baskısı altındadır. Bu durum, kooperatifler döneminden farklı olarak Batıkent’in de ana akım tipler doğrultusunda bir gelişmeye açılıp, özgün yönlerinin kaybolmasına yol açabilecektir.

Anahtar Kelimeler: Batıkent, Alternatif konut, Yer ve mekân, Haritalama

Giriş

Toplu konut çevreleri, nicel ihtiyacı karşılamanın yanı sıra, yerleşim alanlarında gelişmiş bir mekânsal niteliğe ulaşma aracı olarak kentleşmede önemli bir yere sahiptir. Konut yerleşimlerinin tasarımı, toplumun kültürel ve ekonomik yapısını yansıtır. Ayrıca, kitlesel ihtiyaca cevap verecek mekânsal bileşenlerin yaratılmasında toplu konutlar, çeşitli ve değişken yaklaşımları bir araya getirebilme özelliğine de sahiptir. Çok yönlü tasarım ve üretim süreçlerini gerektiriyor olmasına rağmen, günümüz kent planlama ve mimari tasarım pratiği, yerleşik talepler doğrultusunda *generic* çözümlerle yetinmeye eğilimlidir.

Generic terimi, “benzer şeylerin tamamı tarafından paylaşılan, tipik olan veya bunlarla ilgili olan” olarak tanımlanmaktadır (Cambridge Dictionary, 1995, 587-588). *Generic* bir mimari üretimin etkisi altındaki toplu konut ortamları, yere ait mekânsal ve demografik özelliklerle ilişkilenemeyen basmakalıp yerleşim desenleri ve konut tipleri yaratmakta, böylece bir kentin çok katmanlı yapısını ihmal etmekte ya da yavaşça yok etmektedir. Kentsel morfolojinin oluşumunda hazır çözümlere dayalı ve basit şemalara indirgenmiş toplu konut yerleşimlerinin kolayca çoğaltılabilmesi, *generic* mimarinin egemen olduğu bir ana akım konut üretimini alternatifsiz bırakmaktadır.

Yapılı çevrelerin en önemli parçası olan konut ortamlarının, mekânsal örgütlenmenin çok yönlülüğüne katkıda bulunabilecek, genel çözümlerin ötesine geçebilecek, toplum ve tasarım odaklı stratejilerle ortaya çıkması beklenir. Ancak Türkiye’deki yaşam ortamları, çoğunlukla ayırt edici niteliklerden yoksun, *generic* bloklar tarafından şekillenmektedir. Üretimin kamu veya özel sektör eliyle olması da büyük bir fark yaratmamaktadır. Bağlamı ister kentsel ister kırsal veya banliyö olsun, bu bloklar her yerde aynı anlayışla üretilmektedir. İklim, topoğrafya, kültür ve hane halkı özellikleri gibi koşullarla da ilişkilenemeden, basmakalıp yerleşim desenleri ve konut tipleri biteviye çoğalmaktadır (Şekil 1).

Şekil 1. Türkiye’de kent, banliyö ve kır bağlamlarında üç toplu konut. (Kaynak: URL-1)

Türkiye’deki toplu konut yerleşimlerinin çoğu, seçilen örneklerdeki gibi “nokta blok” tipi apartman bloklarının dizilimiyle şekillenmektedir. Yere ait bir duyguyu veya algıyı harekete geçiremeyen bu ana akım üretimin eleştirisi, konut üzerine çalışmaları, Türkiye ve dünya deneyiminden alternatif mekânsal örgütlenmeleri hatırlamaya yönelmektedir¹. Türkiye’de 1980 sonrası dönemle ilişkilenen bu ana akım üretimin tekdüzeliğine karşılık, 80 öncesinin mimarlık ve planlama pratiklerindeki görece çeşitlilikten ve kıt kaynaklara rağmen alternatif arayışların varlığından söz edilebilir. Ankara’nın başkent oluşundan itibaren ev sahipliği yaptığı konut girişimleri² arasında örneğin Batikent, gerek planlama ve uygulama süreçleri gerekse üretilen konut sayısı ve çeşitliliği açısından dikkat çekicidir.

Batikent: Bir Kooperatifler Deneyimi

Ankara-İstanbul karayolunun kuzeyinde yer alan Batikent, 1034 hektarlık bir alan üzerinde 50.000’in üstünde konut ve 200.000’in üstünde nüfusuyla, kooperatifler eliyle gerçekleştirilmiş en büyük yerleşim olarak, başlı başına bir deneyim sunmaktadır (Şekil 2).

Batikent Projesi’nin hazırlıkları 1974 yılında, Vedat Dalokay’ın belediye başkanı seçilmesiyle (1973), orta ve alt gelir gruplarını hedefleyen bir yerleşim ve sosyal konut projesi olarak başlatılmıştır. Bu tarihten önce 1969 yılı, Kooperatifler Kanunu’nun yürürlüğe girişi ve Ankara Belediyesinin “1990 Nazım Plan” çalışmalarına başlanmasıyla belirgindir. Günay’ın (2005) anlatımıyla, plan çalışmasını yönlendiren ana etken, 1970’lerde gözlenmekte olan kentleşmenin sonuçlarıdır: “düzenli konut alanlarının jeomorfolojik yapı içinde eşiklere dayanması ve gecekonduların kentin üç bir yanından düzenli konut alanlarını çevrelemesi”. Bu durum karşısında kentleşmenin batı koridoruna yönlendirilmesi amaçlanmış ve önce “Akkondu”, daha sonra “Batikent” olarak adlandırılan proje, “çarçık kentleşme” ve gecekondulaşmaya karşı bir eylem rotası oluşturacak uydu kentlerin ilki olarak ortaya çıkmıştır (Günay 2005, s. 87-88, 100).

1950’li yıllardan itibaren kırdan kente göçle birlikte artan gecekondulaşmaya karşı, yeni yerleşim alanlarında konut üretim hacmini artırmak için çözüm yöntemleri arasında konut kooperatifleri öne çıkmıştır. Planlama ve uygulaması 1979’da başlayan Batikent için yeni bir model benimsenerek, kurulacak bir kooperatifler birliği ile Ankara Belediyesi ve merkezi yönetimin iş birliğine dayalı bir konut geliştirme süreci oluşturulmuştur. Kent-Koop, “Batikent Konut Üretim Yapı Kooperatifleri Birliği” adı altında toplanan bir kooperatifler üst birliğidir. Ankara Belediyesince kamulaştırılmış olan alanda hem gecekondulaşma bölgesi olarak hayata geçirilmiş hem de batı koridorundaki kentsel büyüme buradaki yapı blokları ile oluşturulmuştur (Şekil 3).

Projenin uygulamaya konduğu 1979 yılından itibaren biriken konut istemini yanıtlamaya çalışan Kent-Koop, büyük sayılarla üretime geçme zorunluluğu nedeniyle nitelikten çok niceliğe önem vermek zorunda kalmıştır (Karayalçın, 1988).

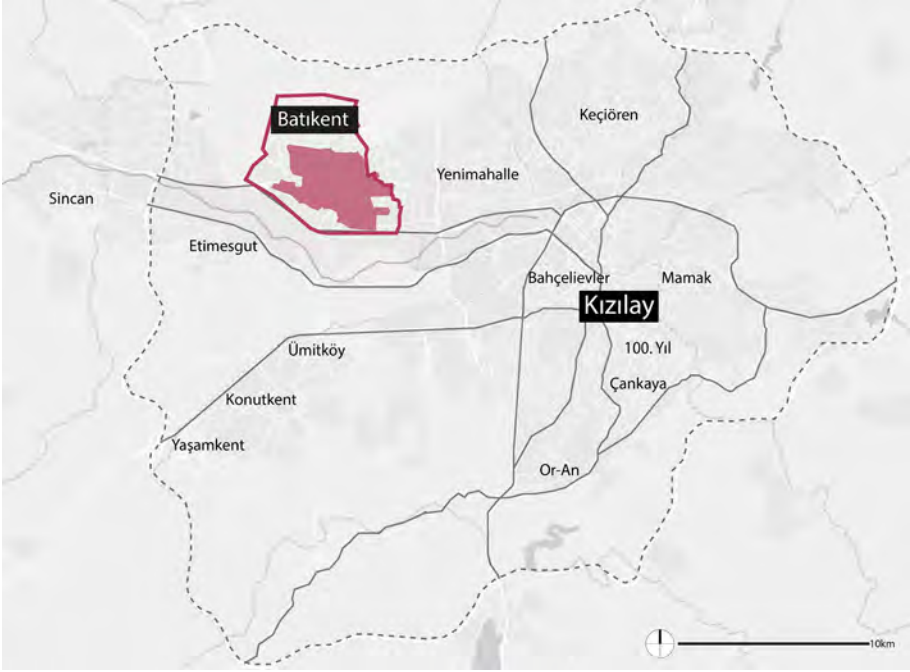

Şekil 2. Batıkent'in güncel uydu görüntüsü (2021) (Kaynak: URL-1)

Üretimin başladığı ilk 5 yıl içerisinde yılda 5.000'in üstünde konut projelendirilerek, toplamda 30.000 konut üretilmiştir. Bu seri üretimin sonucunda, ülkede tek seferde planlanan ve uygulanabilen en büyük kooperatif yerleşimi olmuştur (Karayalçın, 1987).

Bu başarı çizgisi nedeniyle Kent-Koop, 1987 yılında Dünya Konut Yılı nedeniyle düzenlenen uluslararası bir yarışmada ödül almıştır³. Projenin ödüllendirilme gerekçesinden bir bölümle özetlenirse: "... herhangi bir yere kopyalanabilen" ve yaratıcı, yenilikçi, toplumun tüm kesimlerinin uygulamaya dahil edildiği bir plan olması nedeniyle, Ankara'da hayata geçirilen Batıkent projesi, bu ödüle layık görülmüştür (Sneddon ve Theobald, 1987, 19).

Ulusal ve uluslararası arenada birçok ödüle layık görülmesine karşılık, Batıkent yer yer eleştiri oklarına da hedef olmuştur. Batıkent'e ödüller kazandırmış olan 'tekrarlanabilir' nitelikte ve 'tek bir yere özgü' olmayan konut üretim programı, daha ziyade nicel verilere dayanılarak başarılı görülmüş ve üretilen çevrelerin mekânsal nitelikleri göz ardı edilmiştir. Örneğin Hasan Özbay, projenin hayata geçtiği ilk 5 senelik durumu değerlendiren yazısında, Batıkent'i Türkiye'de görülen tipik konut üretim modelleriyle karşılaştırmakta ve projenin geldiği nokta itibarıyla gözlemlediği "kişilikten uzak" kent mekânları yorumu ile bir nevi *generic* konut problemine işaret etmektedir⁴ (Özbay, 1988, 70). Öte yandan, günümüzde ana akım konut üretiminin yer ve mekân özellikleri bakımından sergilediği görece yoksunluk, Batıkent'in karşılaştırma zemini olarak incelenebileceği bu araştırma-yı gündeme getirmiştir.

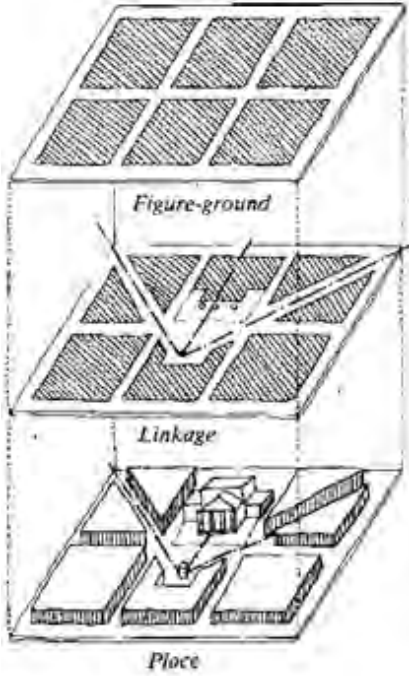
Şekil 3. Batıkent'in konumu ve kentsel ölçekteki büyüklüğü (Kaynak: Küreli Gülpınar, 2021)

Batıkent projesi, özellikle örgütlenme modeli açısından çok yönlü araştırmalara konu edilmiştir (Karayalçın, 1987, 292; Keskinok, 2005, 121; Çoban, 2012, 75-108). Oluşturduğu yaşam çevreleri bakımından ise yeterince incelenmiş değildir. Bu çalışmanın hedefi, Batıkent'in alternatif konut tipleri barındıran özellikli bölümlerini ortaya çıkarmak ve yerleşim bütünündeki plan kurgusunu değerlendirmek üzere; kent, mahalle, yapı adası, parsel ve yapı bloğu ölçeklerinde analiz haritaları aracılığı ile, mekân ve yer özelliklerini irdeleyen bir çerçeve sunmaktır.

Kavramsal Çerçeve: Kentsel Tasarım Kuramına Üç Yaklaşım

Konunun ele alınışı ve analiz araçlarının belirlenmesinde, Roger Trancik'in (1986) ifadesiyle "bütünleşik kentsel tasarım için potansiyel stratejiler sağlayan" başlıca üç yaklaşım ve ilgili haritalama türleri dikkate alınmıştır (Şekil 4).

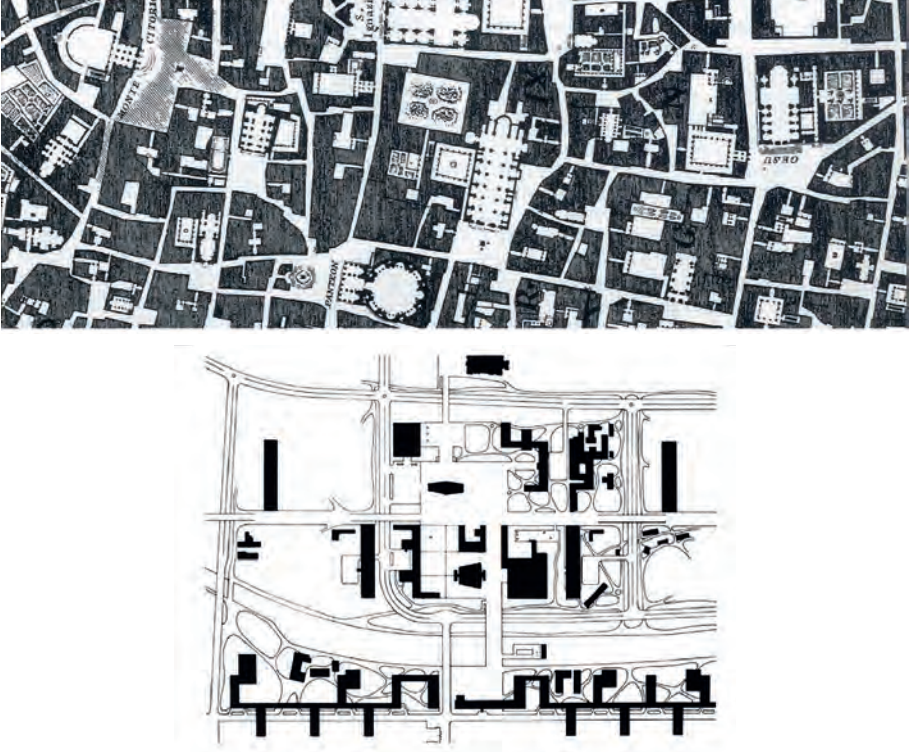
1. *Şekil-Zemin Kuramı*: Bu kuram, binaların dolu kütleleri (şekil) ile açık boşluklar (zemin) arasındaki görelî arazi kullanımının incelenmesine dayalıdır. Kentsel alanların dolu-boş örüntüsü/deseni (*pattern*) haritalandığında, kentin mekânsal yapısı, dokusu ve hiyerarşisi, plan düzleminde netleşir. Geleneksel kent dokusunda binalar tarafından sınırlanan boşluklar tanımlı şekillere (figür karakterine) sahipken, modern kentte aksine, boşluklar değil binalar figür karakterinde olup, sınırsız/tanımsız bir boşlukta serbest kompozisyona sahiptirler (Şekil 6). Şekil-

Şekil 4. Kentsel tasarım kuramları (Kaynak: Trancik, 1986, 98)

zemin çizimlerinin en bilinen örneği olan ünlü Nolli Haritası, kamusal boşlukların dolu kütlede oyulmuş gibi şekillendiği geleneksel şehrin dolu-boş ilişkisini gösterir. Burada baskın olan yoğun ve sürekli kütle, tanımlı boşlukların oluşmasına izin vermekte iken, modern kentlerin çoğunda baskın olan boşluktur. Binalar, bütünden bağımsız figürler olarak şekillenir ve aralarındaki boşluklar tanımsızdır. Özellikle çok katlı dikey yapılaşmada zemindeki kütle azaldığından, dış mekânın şekillendirilmesi neredeyse imkansızdır. Şekil-zemin analizleri sadece mekânsal örüntüleri ortaya çıkarmaya değil, aynı zamanda semtlerin ayırt edici özelliklerini göstermeye de yarar. Bu çalışmada Nolli haritasından farklı olarak, zemin katlar için kamusal-özel mekân gösterimleri işlenmemiştir.

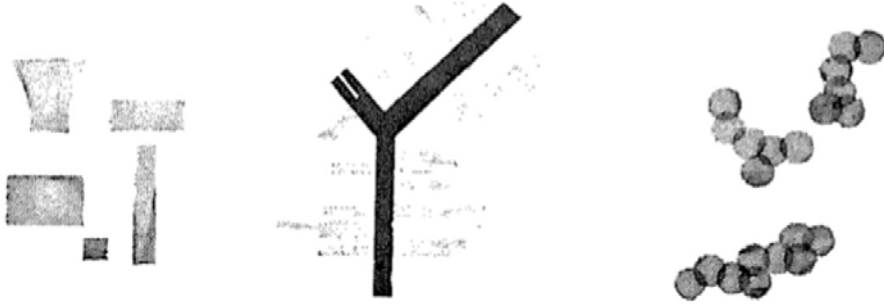
2. *Bağlantı Kuramı*: Dolu-boş örüntüsüne dayalı ilk kuramdan farklı olarak, bağlantı (*linkage*) kuramı kentin bölümlerini birbirine bağlayan “çizgiler” ile ilgilidir. Çizgileri oluşturan başlıca öğeler ise cadde ve sokaklar, yaya yolları, çizgisel açık alanlar veya kentin bölümlerini ilişkilendiren bağlantı elemanlarıdır (ör. bir arazi sınırı, yönlü bir hareket akışı, düzenleme eksenine veya bir yapının kenar çizgisi gibi). Bağlantı kuramını uygulayan tasarımcı, mekânları düzenleyen yapıyı oluşturacak bir ilişkiler sistemi veya ağını kurmaya çalışır. Burada şekil-zemin kuramının mekânsal şemasından ziyade, dolaşım şeması ve hareket sistemleri söz konusudur. Bu yaklaşıma göre dolaşımın dinamikleri, kent formunun jeneratörü

Şekil 5. (üst) G. Nolli, Roma haritası, 1748 ve (alt) Le Corbusier, Saint Dié için proje, 1945. (Kaynak: Trancik, 1986, 99; Rowe ve Koetter, 1978)

haline gelir. Kuramın ana kaynağı olan Fumihiko Maki'ye göre (1964): “Bağlantı, şehrin tutkalıdır. Şehirdeki tüm etkinlik katmanlarını ve sonuçta oluşan fiziksel formu birleştirendir.” (Maki, 1964, 35). Bağlantı kuramını, Maki'nin “kolektif form” sınıflamasıyla birlikte ele almak gerekir. Kolektif formun “kompozisyonel form”, “megaform/megastrüktür” ve “grup form” olarak tanımlanan üç türünün her birinde, bina gruplarını ve mekânları düzenleyen denetleyici düşünce, bağlantıdır (Maki, 1964, 5-23) (Şekil 6). Burada değinilen başlıca konular, çalışmada haritalanmıştır.

3. *Yer Kuramı*: Üçüncü kuram, kentsel tasarımın içeriğine kültürel, toplumsal ve tarihi bağlamları katışıyla, diğer iki teoriden ayrılır. Yer kuramlarının tasarım yaklaşımlarına girişi mekânın insani unsurlarını öne çıkarmış, bağlamlara verilen önemle de zaman ve çevresel unsurlar önem kazanmıştır. Böylece, bellek ve kolektif anılar, yaşanmış olaylar, deneyimler, görsel algılar, ihtiyaçlar ve kamusal alanın kontrolü gibi meseleler konuya dahil edilirken, yere özgü ortam, biçim ve detaylara yüklenen anlam ve değerler mekânın kimlik unsurları olarak incelen-

Şekil 6. “Kolektif Form”a yaklaşımlar: *kompozisyonel form, megaform, grup form* (Kaynak: Maki, 1964, 6)

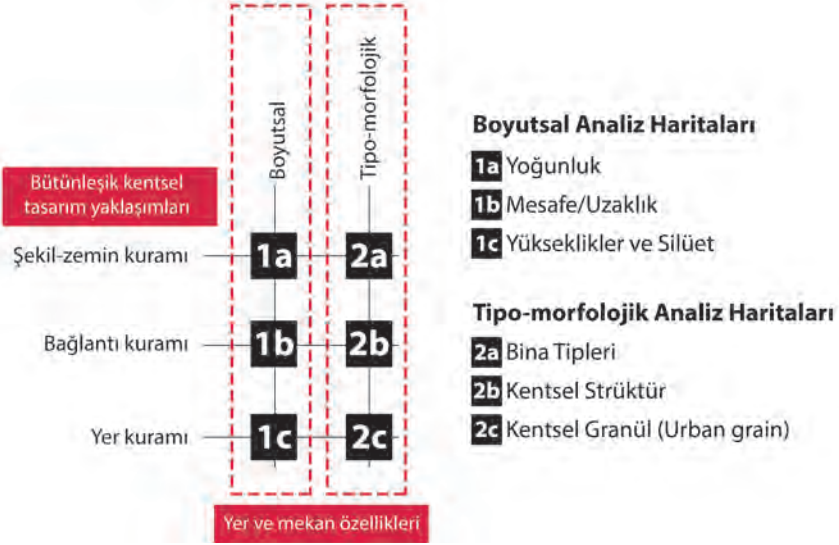
miştir. Mekân ile yer arasındaki farka bakıldığında; mekân türleri fiziksel özelliklere dayalı kategoriler ve tipolojilerle tanımlanabilirken, yerleri kendine özgü atmosferi veya ruh hali (*Stimmung*) ile deneyimlemek gerekir. Nesnelere birbirine bağlayan sınırlı bir boşluk olarak mekân, ancak kültürel ve yerel içerikten kaynaklanan bağlamsal bir anlam kazandığında yer olur. Mekânın şekli, ışığı, sesi, kokusu, malzemenin dokusu ve rengi gibi somut yönler ile, mekânın duygusal çağrışımları ve kimlik, karakter gibi soyut yönleri birbirinden ayrılmaz unsurlar olarak, yerleri benzersiz kılar. Yere ilişkin haritalamalar bu çalışmanın kapsamı dışında olmakla beraber, diğer iki analizin yer özellikleriyle ilişkilenebilen unsurları, dikkate alınmıştır.

Yöntem: Kentsel-Mekânsal Analiz

Bütünleşik kentsel tasarım yaklaş

Kentsel-mekânsal analiz ve haritalama; bina, parsel, yapı adası, cadde, mahalle ve kentsel bölge ölçeklerine odaklanarak, yapılı çevrelerin anlaşılmasını sağlamaktadır. Kenti oluşturan unsurlarla birlikte yapılı çevrelerin mekânsal örgütlenme ve yer özelliklerine ilişkin yönleri keşfedilebilmektedir (Ünlü, 2018, 62). Kentsel morfolojiye dair Türkiye’de yürütülen akademik çalışmalarda kullanılan haritalama yöntemleri, araştırma alanı ve kavramsal çerçeve açısından çeşitlilik sunmaktadır⁵.

Bu çalışmada, Batıkent’in kentsel-mekânsal özelliklerini kavramsal matriste (Şekil 5) gösterilen kuramlar (1a, 1b, 1c) ve tanımlanan unsurlar (2a, 2b, 2c) çerçevesinde analiz eden haritalama yöntemleri uygulanmıştır. Haritalar ve destekleyici şemalar, incelenen kentsel alanın mekânsal yapısını ve toplu konutların yerleşim desenlerini gösteren iki boyutlu gösterimler olarak işlev görmektedir. Konut ağırlıklı çevrelerin mekân ve yer deneyiminde öncelikli olan unsurları, başlıca iki yönden incelemeye katılmıştır: a. *Boyutsal analiz*: yoğunluk, mesafe/uzaklık, yükseklik ve silüet ölçülerinin haritalanması ve konut gruplarında görece bü-

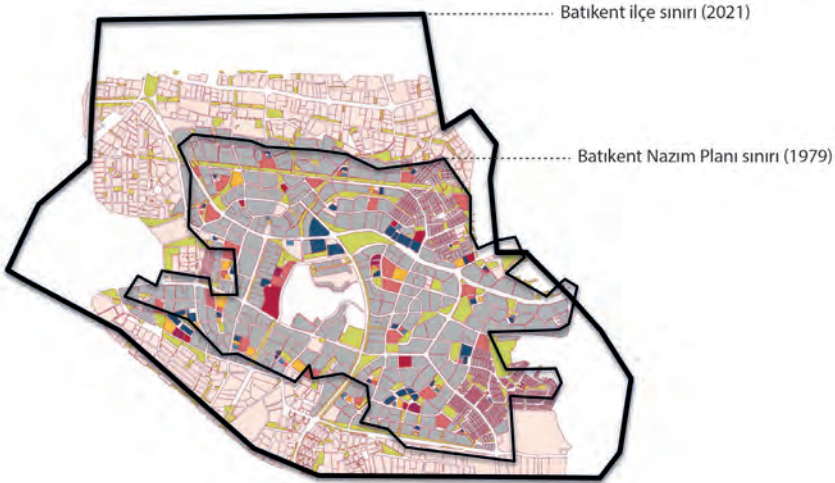
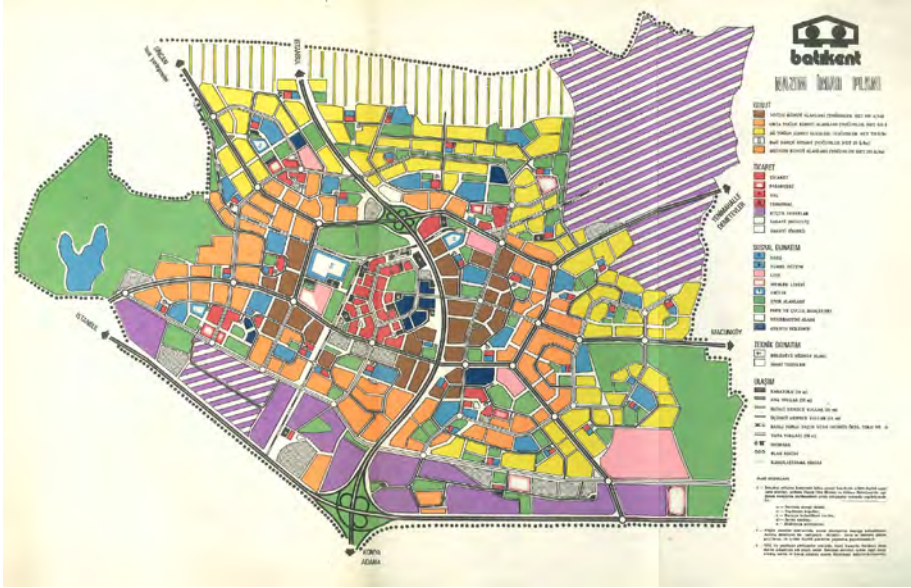
Şekil 7. Kavramsal matris

yüklüklerin görünür kılınması; b. *Tipo-morfolojik analiz*: bina tipleri ve kolektif formlar, kentsel strüktür ve kentsel granül (*urban grain*) özelliklerinin haritalanması; bina tipi ve kolektif form sınıflandırmasına göre seçkilerin oluşturulması (Şekil 7).

Analiz : Bir Toplu Konutlar Koleksiyonu Olarak Batıkent

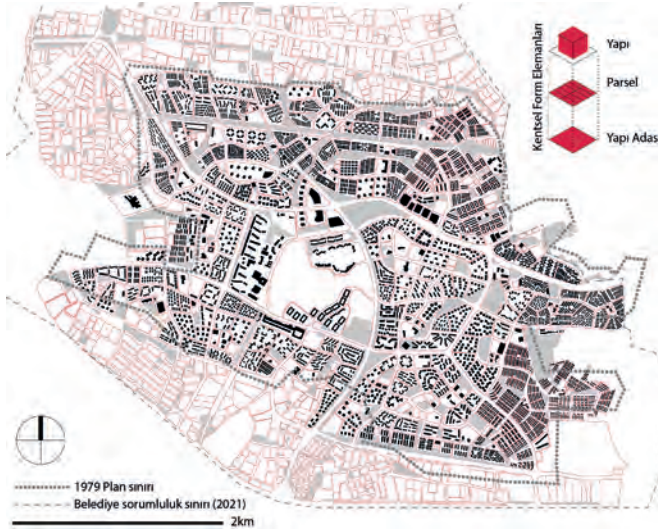
Batıkent'in 1979 yılına ait Suavi Akansel ve ekibi tarafından hazırlanan nazım imar planı, makroformun temel ilkelerini tanımlamıştır (Şekil 8). Projede “derli konutlar” (gündüzkondu), “kredili konutlar” ve “kiralık konutlar” olarak tanımlanan üç farklı konut türü, makroformu oluşturan öncelikli örgütlenme unsurlarıdır. Plan, 5000-7000 kişiyi barındırması planlanan komşuluk birimi ve diğer alt birimler üzerine kurgulanmıştır. 1000 kişiden oluşan en küçük birimler, kooperatif örgütlenmelerini de tarif eden konut çevrelerini tanımlarken, bu kooperatif grupları için tahsis edilen sosyal birimler 100 metre mesafe içinde konumlandırılmıştır (Kent-Koop, 1979). Plana göre merkezler ve alt merkezler dışında her kooperatif, kendilerine tanımlanan bir ada içerisinde belirlenen konut türü ve yoğunluğuna göre kendilerinin yönettiği bir projelendirme ve uygulama alanına sahip olmuştur (Keskinok, 2005, 138).

Batıkent'in güncel morfolojik durumuna yönelik okumalar, kavramsal matriste belirtilen analiz haritalarıyla yapılmıştır. Tüm analiz haritalarında iki sınır gösterilmiştir. Biri 1979 planına dayanan kooperatif sınırı, diğeri 2021 yılı itibari ile Yenimahalle Belediyesi sorumluluk alanı sınırıdır. 1979 plan sınırının yeni geliştirilen alanlardan ayırt edilebilmesi için, haritalara bu bilgi eklenmiştir.

Şekil 8. Batikent 1/5000 ölçekli nazım imar planı (üst) ve güncel durum (alt) (Kaynak: Kent-Koop, 1979)

Kavramsal çerçevenin tanımladığı ilk analiz, kentsel formun şekil-zemin haritası yoluyla okunmasıdır (Şekil 9). Bu ilk haritanın diğer analizlere de altlık oluşturabilmesi için, yapı adalarını çevreleyen yollar gösterilmiştir. Analiz üç ana elemana dayalıdır: yapı adaları (*urban block*), parseller ve üzerlerindeki yapı blokları. Kentsel formun buradaki belirgin unsurları, başta yerleşimin dolu-boş düzeni olmak üzere, örüntü çeşitliliği ve görece büyüklüklerle ortaya çıkan mekânsal hiyerarşilerdir.

Şekil 9. Kentsel form: şekil-zemin haritası (Kaynak: Küreli Gülpınar, 2021)

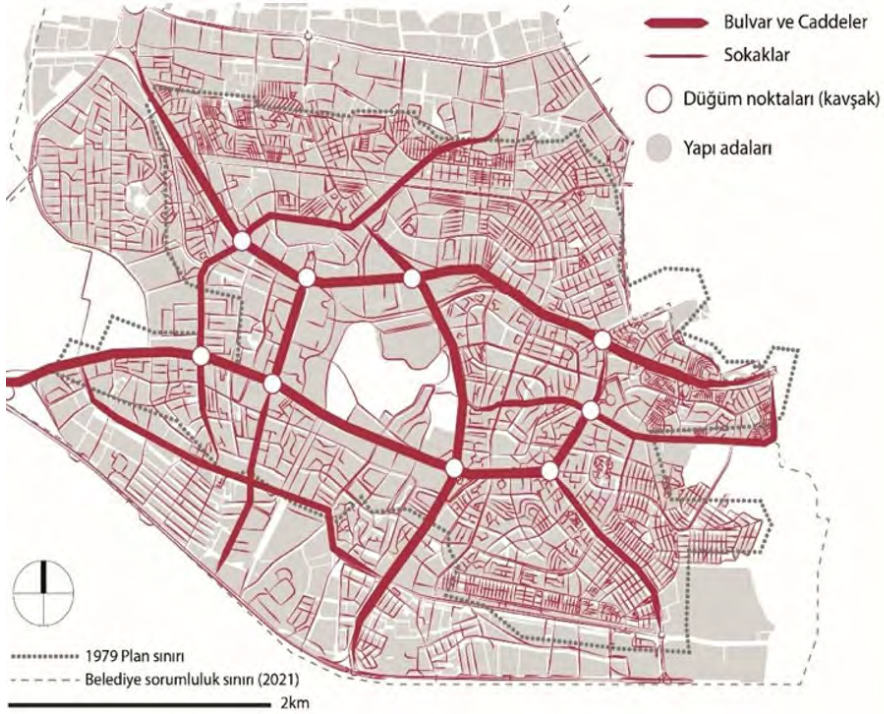
Kavramsal çerçevenin ikinci analizi, kentsel formun bağlantılar yoluyla okunmasıdır (Şekil 10). Batıkent'in mekânsal bağlantıları, büyük ölçüde ulaşım sistemiyle örtüşmektedir. Bulvarlar, caddeler ve sokaklar, yaya ve araç trafiğinin birlikte aktığı birinci, ikinci ve üçüncü derece arterlerdir. İlk ikisi ana arterlerdir; iki ana arterin kesişimi olan kavşaklar haritada düğüm noktaları olarak belirtilmiştir. Yapı adalarının bir veya iki kenarı ana arterlerle çevrili olabildiği gibi, tamamen sokaklarla çevrili olan yapı adaları da mevcuttur.

Kavramsal çerçevenin içerdiği üçüncü analiz olan yer özellikleri üzerine haritalamalar, bu çalışmanın kapsamı dışındadır. Ancak diğer haritalarda ortaya çıkan, kentin bellekte yer edinen algısal yönleri ve imgesi gibi, yerle de ilişkilenebilen unsurlar, genel bir değerlendirme yapmaya olanak tanımaktadır.

Boyutsal Analiz Haritaları

Yoğunluk

Batıkent'teki kooperatif konutlarının yoğunluk analizi; düşük, orta ve yüksek yoğunluk olarak tanımlanan 3 grubun konut birimi başına düşen alan, toplam konut birimi sayısı, alan üzerine düşen kişi sayısı ve kapladıkları toplam alan üzerinden hesaplanmıştır (Şekil 11). Kent-Koop'un ilk 5 yıllık gelişimi süresince yapılması öngörülen bu 3 yoğunluk grubunun sunduğu nicel verilere göre, düşük yoğunluklu konutların Batıkent nizam planına göre "gündüzkondu" ve kredili evler için ayrılan bölgelerde yoğunlaştıkları görülmektedir. Üretilen toplam konut birimi sayısı ve Batıkent üzerinde kapladıkları toplam alan bakımından en büyük tipi oluşturan düşük yoğunluklu konutlar, barındırdıkları kullanıcı nüfusu (toplam yo-

Şekil 10. Kentsel form: bağlantı haritası (Kaynak: Küreli Gülpınar, 2021)

ğunluk) bakımından yüksek yoğunluklu konut gruplarının neredeyse yarısı kadar bir kullanıcıyı barındırmıştır. Batıkent projesinin ilk aşamalarından itibaren bölge büyüyüp nüfuslandıkça, orta ve yüksek yoğunluklu konutların sayısının artmakta olduğu ve daha kalabalık yerleşim yerlerinin Batıkent merkezi çevresinde toplandığı anlaşılmaktadır. Düşük ve orta yoğunluklu gruplardaki konut stokunun 1979 planı sınırında kaldığı anlaşılmaktadır.

Mesafe/Uzaklık ve Yürünebilirlik

Mesafe gösterimleri için hazırlanan harita, mekânsal unsurların birbirine bağlantısındaki yakınlık/uzaklık ölçüsünü göstermektedir. Mekânları birbirinden ayıran ya da biraraya getiren araç ve yaya dolaşım sistemi bu unsur altında tanımlanmıştır. Uluslararası literatürde “pedestrian shed” ve “5-minute walk” olarak geçen, konut çevreleri için yürünebilirlik ölçütü, mekânsal unsurlar arasındaki mesafeleri yaya ve motorlu araç ortalama hareket sürelerine göre belirlemektedir. Buna göre, yayaların bir merkezden (örneğin işyeri, alışveriş merkezi, okul) evlerine yürüyebilecekleri ve toplu taşıma araçlarına erişebilecekleri en uygun uzaklık, 5 dakikalık bir yürüyüş süresi olarak tanımlandığında, yaklaşık 400 metre yarıçaplı bir çember olarak hesaplanmaktadır. Bu çember içerisinde kalan mekânsal bağ-

Şekil 11. Yoğunluk haritası (Kaynak: Küreli Gülpınar, 2021)

lantılar, ideale yakın bir uzaklık verisi sunmaktadır (Steuteville & Langdon 2009; Steuteville 2019).

Batıkent'in 1979 yılında hazırlanan haritasına göre yapı adaları, ulaşım arterleri tanımlandıktan sonra merkez ve alt merkezler civarında oluşturulmuştur (Kent-Koop, 1979, 148-50). Buna göre alanda iki tür bağlantı vardır: caddeler ve geniş bulvarlar aracılığıyla yapı adalarını çevreleyen ana bağlantılar ve her kooperatif yerleşiminin / sitesinin kullanıcıları için işlev gören ara bağlantılar. Batıkent, 1979 nazım planında planlandığı gibi, sağlık ocakları, camiler, kültür merkezleri veya spor alanlarını en az bir okul türüyle (anaokulu, ilkokul veya lise) birleştiren farklı işlev gruplarını içeren çok sayıda merkeze sahiptir. Konut çevrelerini tanımlayan 100 metrelik mesafe içinde yer alan okullar merkez alınarak, yaklaşık 10 dakikalık yürüme mesafeleri tanımlayan çemberler oluşturulmuştur (Şekil 12). Haritaya göre, yaya çemberlerinin kentsel form üzerinde bir düzen oluşturduğu, ancak konut ortamlarını mekânsal bir süreklilik içine alan bir bağlantı sistemi sunmadıkları yorumu yapılabilmektedir. Çemberler birbirlerinden uzakta bulunmakta ve yalnızca ana arterler yoluyla bağlanmaktadır. Ayrıca, Batıkent'in merkezinde yer alan rekreasyon alanının gelişimi hala tamamlanmadığından, kentsel morfolojideki bu boşluk, bağlantı sistemini kesintiye uğratmaktadır.

Yükseklikler ve Silüet

Konut çevrelerinde artan mekânsal ihtiyaçlar nedeniyle kat yüksekliklerinin artması, kentleşmenin en tipik sonuçlarından biri olmuştur. Kullanıcı yoğunluğunun zemin seviyesinden üst katlara dağıtılması ile düşeyde gelişerek insan ölçeğini aşan bina yükseklikleri, şehir silüetini de etkileyen morfolojik unsurlar haline gel-

Şekil 12. Mesafe/uzaklık ve yürünebilirlik haritası (Kaynak: Küreli Gülpınar, 2021)

miştir. Konut toplulukları temelde üç tip yükseklik grubuna göre gruplandırılmaktadır: alçak, orta ve yüksek katlı. Az katlı binalar en fazla 6, orta katlı binalar en fazla 12, yüksek binalar ise 13 kat ve daha üstü olarak tanımlanmaktadır⁶.

Batıkent'in kentsel-mekânsal haritalarla analiz edilmesinde toplu konut çevrelerinin oluşturduğu silüetin anlaşılabilmesi için arazinin eğiminin de anlaşılması gereklidir. Topoğrafya eğrilerinin oluşturduğu yükseklikleri gösteren basit bir grafik ile Batıkent'in silüeti incelendiğinde, konut yoğunluklarının arazinin topoğrafik özelliklerine göre planlandığı anlaşılmaktadır (Şekil 13). Batıkent'teki yoğunluk grupları, birim alan başına düşen nüfus dağılımına ve konut birimi standartlarına göre üç yükseklik grubunda planlanmıştır. Buna göre düşük yoğunluklu konutlar 2 katlıdır (az katlı). Orta yoğunluklu konutlar 5-9 katlı (orta katlı), yüksek yoğunluklu konutlar 10 ve üstü (yüksek katlı) binalardır. Düşük yoğunluklu yerleşimlerin çoğunluğunun arazinin en yüksek kesimlerinde yoğunlaştığını, yüksek yoğunluklu yerleşimlerin ise arazinin en alçak kesimlerde yer aldığını ortaya koymaktadır. Başka bir deyişle kentsel görünüm, Batıkent'in büyümesini de gösteren bir bina silüeti tanımlamaktadır. Yükseklikler haritası üzerinden bir en kesit alındığında ortaya çıkan topoğrafik silüet, bu savı desteklemektedir (Şekil 14).

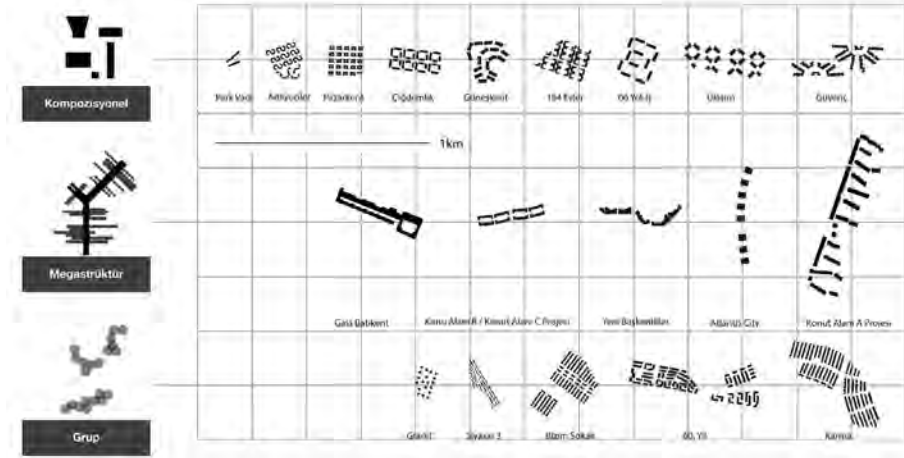
Tipo-morfolojik Analiz Haritaları

Bina Tipleri

Tipo-morfoloji haritaları, konut çevrelerindeki mekânsal örgütlenme örüntülerini incelemek üzere hazırlanmıştır. Belirli bir konut tipolojisinin morfolojik bir örüntü oluşturmadaki rolüne ilişkin mekânsal süreklilik/süreksizlik, kentsel form içinde en baskın mekânsal karakterini ifade eden şekil-zemin gösterimi aracılığı

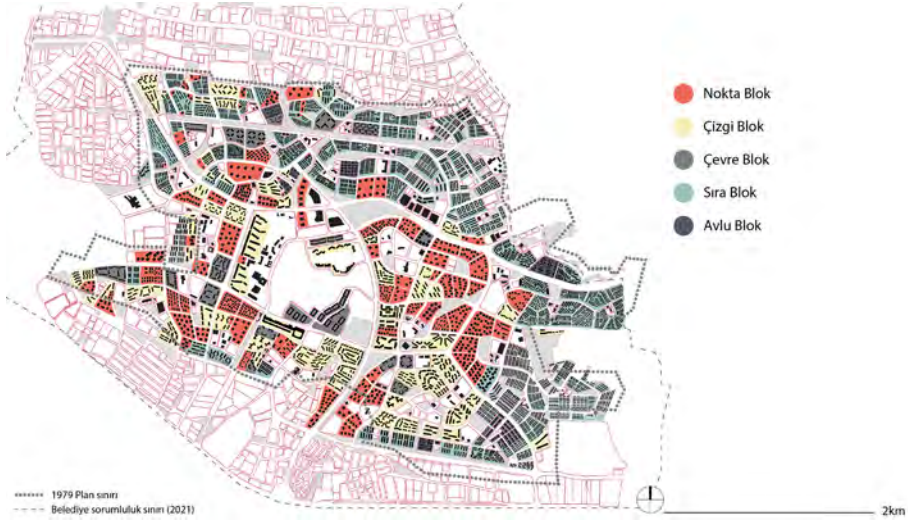
Şekil 13. Yükseklikler haritası (Kaynak: Küreli Gülpinar, 2021)

Şekil 14. Silüet gösterimi: Kentsel kesit (Kaynak: Küreli Gülpinar, 2021)

ile açığa çıkabilmektedir. Fakat Batıkent örneğinde bu analizin, her bir yapı adası içindeki bütünsel örüntü dikkate alınarak yapıldığı belirtilmelidir.

Tipo-morfolojik haritalama, kooperatif yerleşimlerinin mekânsal örgütlenmesinde beş bina tipi kullanıldığını göstermektedir (Şekil 15). Haritada nokta, çizgi, çevre, sıra ve avlu tipleri, ilgili parsel ya da yapı adası üzerinde işaretlenmiştir. Haritaya göre, bina tiplerinde üç tip konutun göreceli yoğunluğundan sözü edilebilir. Düşük yoğunluklu alanlarda, sıra veya avlu tiplerden oluşan 1 ila 3 katlı bahçeli evler vardır. Ayrı parseller olarak planlanan ilk konut grupları dışında,

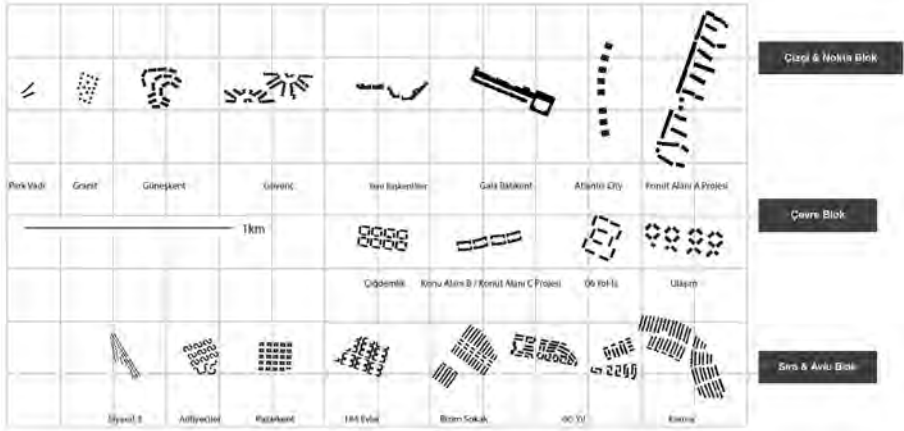
Şekil 15. Bina tipleri haritası (Kaynak: Küreli Gülpınar, 2021)

tüm sıra ev ve avlu tiplerini yapı adaları içinde düzenlenmiştir. Orta ve yüksek yoğunluklu tipler ise nokta, çizgi veya çevre blokları olarak düzenlenmiştir. Nokta blokların Batıkent'te baskın ve hatta *generic* sayılabilecek bir bina tipi olduğu anlaşılmaktadır. Özellikle 1979 plan sınırı içinde ve dışında kalan yapı adalarında yükselen, kooperatif ürünü olmayan nokta blok apartmanlar, bu görüşü kuvvetlendirmektedir. Çizgi bloklar en çok kullanılan ikinci tipoloji olarak görünmesine rağmen, aslında iki veya üç nokta bloğun bir araya gelmesinden oluştuğu anlaşılmaktadır. Çevre blok örnekleri, bir avlu etrafında çeper oluşturacak şekilde örgütlenmiş binalardan oluşmaktadır.

Yapı adalarının sınırladığı alan içerisinde şekil-zemin gösterimi ile ifade edilen yapı kümeleri incelenmiş ve bina tiplerine göre bir seçki belirlenmiştir (Şekil 16). 19 kooperatif ve kooperatif olmayan toplu konut sitesinin yer aldığı bu seçkide, çizgi ve nokta blok tipi binaların ağırlıklı olarak orta ve yüksek yoğunluklu yerleşimlerde yer aldığı gözlenmektedir. Sıra ve avlu blok tipleri az yoğunluklu yerleşimlerde görülürken, çevre blok genellikle orta yoğunluklu apartmanlarda görülmektedir.

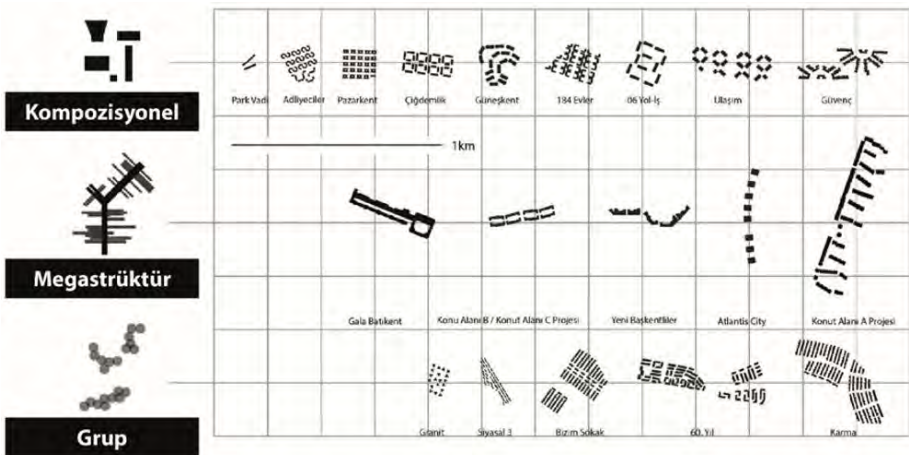
Kentsel Strüktür

Kentsel strüktür, kentlerin çeşitli örüntü ve düzenlerde gelişmesi, büyümesi ve dönüşümünün incelenebileceği bir özellik olarak analiz matrisinde yer almıştır. Kentsel makroformdaki bağlantılar aracılığıyla gözlemlenebilen tipik arazi kullanımı düzenlemeleri, konut çevrelerini yapılandıran bağlantıları belirlemek için kullanılabilir. Mimari tipolojilere dayalı olarak mevcut (ve hatta gelecekteki) mekânsal organizasyonlarla birlikte düşünüldüğünde, bir kentin farklı etkinlik örüntülerini tanımlayabilmektedir (Shearmur, 2013).

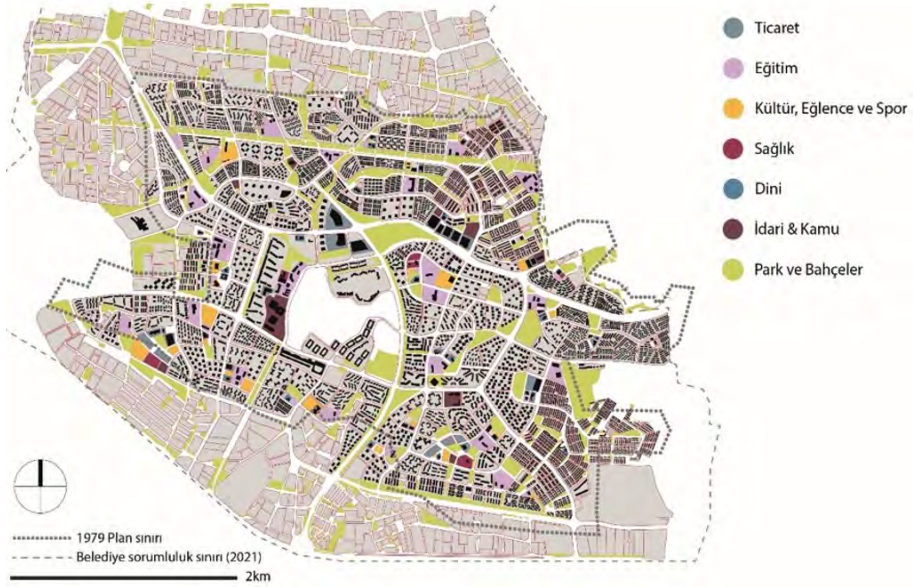

Şekil 16. Batukent'te bina tipi sınıflamasına göre belirlenmiş seçki (Kaynak: Küreli Gülpinar, 2021)

Haritalamada bina tipleri sınıflaması ile Maki'nin "kolektif form" sınıflaması biraraya getirilerek, kent morfolojisi daha ayrıntılı okunabilmektedir. Buna göre, şekil-zemin gösterimi ile ifade edilen yapı kümelerinin yanı sıra, kolektif form sınıflamasına göre bir seçki daha belirlenmiştir (Şekil 17). Tablo incelendiğinde, kompozisyonel formun en çok görülen örgütlenme biçimi olduğu anlaşılırken, megastrüktür formu sayısal olarak daha az rastlansa da büyüklük bakımından yapı adası ölçeğinde biçimlendirici özelliğe sahip olduğu gözlenebilmektedir. Grup form ise ağırlıklı olarak sıra evler tipindeki örgütlenme biçimleri için belirlenebilmektedir.

Şekil 17. Batukent'te F. Maki'nin "Kolektif Form" sınıflamasına göre belirlenmiş olan seçki (Kaynak: Küreli Gülpinar, 2021)

Şekil 18. Arazi kullanım haritası (Kaynak: Küreli Gülpınar, 2021)

Kentsel strüktürü belirleyen örüntülerin yoğunlukla arazi kullanımına bağlı olduğu anlaşılmıştır (Şekil 18). Ticari, eğitim, kültür ve spor tesisleri, hastaneler, camiler ve idari binaların konumları kentsel yapı ile ilişkilendirildiğinde bu programatik kümeler, mekânsal bağlantıların anlaşılmasına yardımcı olur. Analiz haritası, orta ve yüksek yoğunluklu konut alanlarının ticari alanlarla beraber tanımlandığını göstermiştir. Batıkent'in ana arterlerinin düğüm noktalarında kentin büyüme desenleri tanımlanmakta ve konut çevreleri sınırlandırılmaktadır.

Kentsel Granül

Tipo-morfolojik özelliklerin sonucusu, literatürde *urban grain* olarak tanımlanan 'kentsel granül' özelliği olarak incelenmiştir. 'İnce' (*fine grain*) veya 'kaba' (*coarse grain*) olarak nitelendirilen kentsel mekânın tanecikli (granüler) yapısı, kentsel morfolojinin özelliklerini ayırt etmeye yönelik yaklaşımları ifade etmektedir. Kentler bina, parsel, sokak gibi *generic* öğelerden oluşan hiyerarşik bir yapı olarak kabul edildiğinde, Karl Kropf'un (2011) ifade ettiği gibi, bu hiyerarşinin en belirgin ifadesi, aynı kentsel alanı farklı çözünürlük seviyelerinde gösteren bir planlar dizisidir (Kropf 2011, 394). Bu çalışmadaki kentsel granülün diğer tipomorfolojik yönlerden farkı, yer duygusuna yönelik etkisidir.

Batıkent'in kentsel granül analizi; binaların, sokakların, parsellerin ve konut bloklarının farklı tipolojik oluşumlarını da göstermektedir. Kentsel granül hiyerarşisi açısından bakıldığında, trafik arterleri olarak hizmet eden caddeler ve bulvarlar etrafında yapılandırılmış gibi görünen kentsel formun hızlı gelişimini gösteren kaba

Şekil 19. Kentsel doku (granüler yapı) haritası (Kaynak: Küreli Gülpınar, 2021)

taneli bir sokak ve bağlantı modeli vardır. Hem konut hem de konut dışı binaların mekânsal organizasyonları, yapı adası ve onun çoğunlukla dörtgen olan biçimine bağlıdır. Sonuç olarak, mahalleler ve alt merkezleri genellikle benzer granüler yapılara sahiptir ve bu da binaların ortak alanlar etrafındaki tipik yığılmalarını göstermektedir (Şekil 19). Mahallelerin farklılaşarak birbirinden ayrışabilmesine imkân tanıyan bu özellik, yer karakterlerinin çeşitlenmesini de sağlamaktadır. Dar yaya yolları ve ölçekli sokaklarla çevrili en ince taneli dokulardan, yaya dostu olmayan bulvar ve caddelerle çevrili kaba taneli ayrıık yapılara kadar, farklı türlerde çeşitlenen konut grupları mevcuttur. Grupları birbirine bağlayan ana unsur ise trafik bağlantılarıdır. Kentsel strüktür bölümünde açıklandığı gibi, bütüne yönelik odak merkezlerin veya eksenlerin olmayışı ya da yetersiz kalışı, Batıkent bütününde hatırdadır kalır bir kentsel imgenin eksikliği ile sonuçlanmaktadır.

Sonuç

Ankara'daki Batıkent kooperatif konut yerleşimi, alternatif bir konut sağlama modeli sunan ve toplu konuta ayrılmış yeni bir yerleşimin bölgesinin planlanmasında öncü bir deney olarak önemlidir. Batıkent deneyimi, konut topluluklarının mimari örgütlenme niteliklerini belirleyen çok yoğun bir şehircilik projesi sunmaktadır. Proje boyunca, yalnızca konut geliştirme faaliyetlerinin etkin bir şekilde uygulanması için temel gereksinimler değil, aynı zamanda Ankara'nın makroformunun büyüyen bir parçası olarak stratejik bir kentsel büyüme planlanmıştır. Yeni bir kentsel alanın yapılandırılması ile yoğunluk ve tipolojik gruplamalara dayalı toplu konut yerleşimi kentsel morfolojinin yer ve mekân özellikleri üzerine bütünlük bir yaklaşım yürütme fırsatı sunmuştur. Bu nedenle bu çalışmada Batıkent

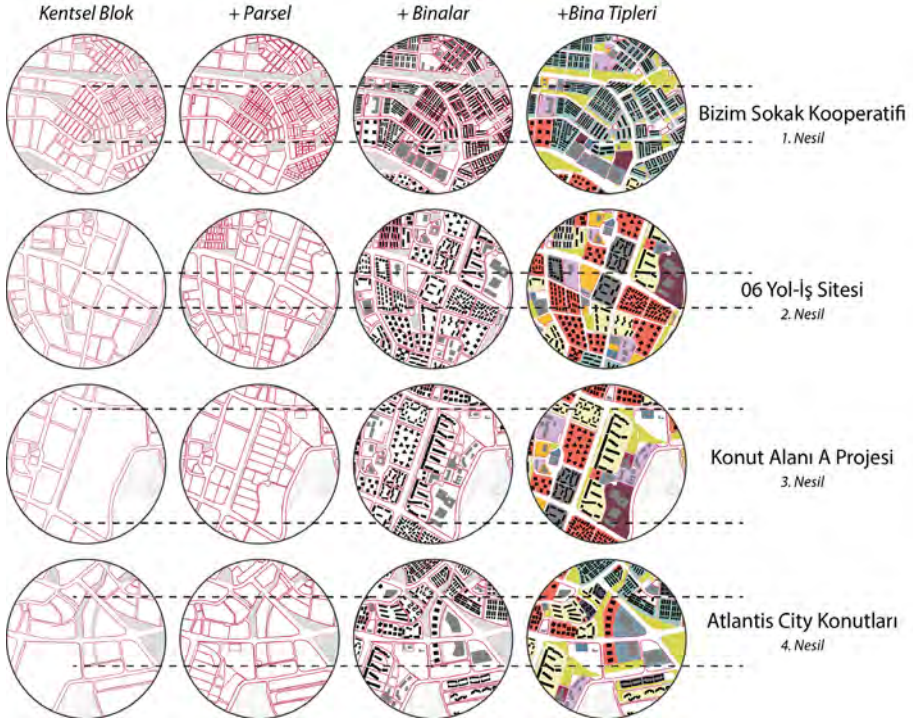
incelemesinin odak noktası, kentsel formun analiz edilmesi ve konut çevreleri ile özlüce değerlendirilmesi olmuştur.

Kentsel-mekânsal analiz haritalarının sunduğu kavramsal çerçeve ışığında toplu konut çevreleri incelendiğinde, konut yapılarının Batıkent'teki en baskın bileşenleri olduğu şekil-zemin haritası ile doğrulanmıştır. Morfolojik haritalama, sayısız kooperatifin çeşitli doluluk-boşluk modelleriyle sınıflandırılabilceğini de göstermiştir. Bu çalışma kapsamında, Batıkent'in yer özelliklerine dair bir haritalama yapılmamıştır. Ancak, kentsel imgeyi oluşturan somut ve soyut unsurların, söz konusu *generic* mimarinin ezici varlığı altında görünürlük kazanamamış olduğu açıktır. Batıkent'in özellikli bölümleri ise kendi kozaları içinde kalmıştır. Alternatif yerleşim nişleri kentsel bir süreklilik içinde deneyimlenememektedir.

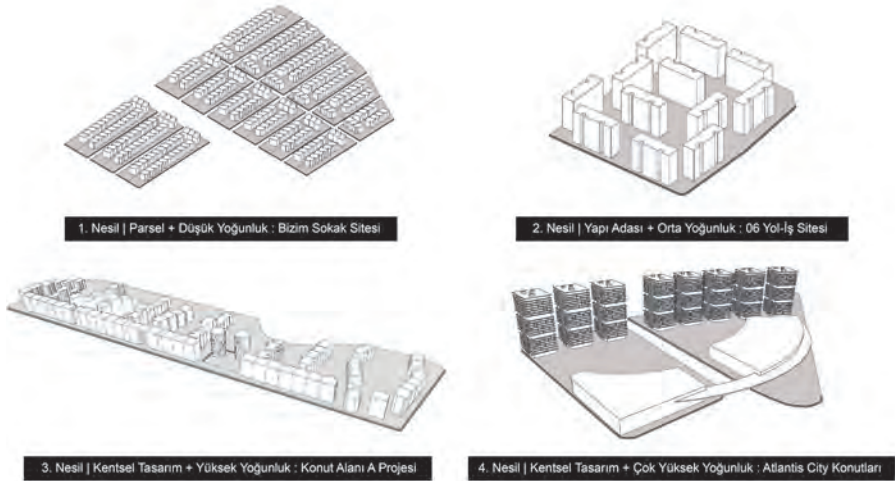
Bu konut sınıfları karşılaştırıldığında, Batıkent'te her biri 4 farklı konut üretimine karşılık gelen 4 nesil konut modeli ortaya çıkmaktadır. İlk üç nesil 1979 planına göre tanımlanan konut tiplerine denk gelmektedir. Özetle; birinci nesil projeler, konut bloklarını tekli parsellerde düşük yoğunluklu birimlere göre organize eden projelerdir. İkinci nesil projeler yapı adaları olarak planlanan ağırlıklı orta ve yüksek yoğunluklu projelerdir. Üçüncü kuşak, mekânsal örgütlenmesini kentsel tasarım yaklaşımlarının bir parçası olarak ele alan kooperatif konut yerleşimleridir. Halihazırda yüksek katlı karma konutlardan oluşan yeni bir tipolojik bir konut grubunun Batıkent'teki kayda değer yükselişi göz önüne alındığında, dördüncü bir nesil de önerilebilmektedir. Bu 4 nesli temsil eden toplu konut örnekleri; morfolojik özellikleri, tipolojileri ve arazi kullanımı nitelikleriyle birlikte kentsel-mekânsal analiz aracılığı ile bir arada incelenebilmektedir (Şekil 20 ve Şekil 21).

Harita ve karşılaştırmalı şemalardan elde edilen bulgular, Batıkent kooperatif konut yerleşiminin, ana akım konut üretiminin aşırı normalleştirdiği kalıplaşmış ve *generic* sayılabilecek çözümlerin yanı sıra, alternatif yaşam ortamlarını da içeren devasa bir deney olduğunu göstermiştir. Geniş bir konut türü yelpazesi sağlamak için yeni teknolojileri kullanmakta ve mümkün olduğunca çok sayıda farklı kullanıcıya hitap etmeye çalışmakta başarılı olunmuştur. Araştırmanın bulguları, Batıkent'in yerleşim ölçeğindeki dolu-boş örüntüsü, boyutsal ve biçimsel farklılıkları ve konut tiplerinin çoğulluğu bakımından zengin bir çeşitlilik gösterdiği yönündedir.

Ana akım konut üretiminin standart çözümleriyle karşılaştırıldığında, Batıkent'in alternatif yaşam çevrelerini barındıran bir deneyselliğe sahip olduğu görülür. Ancak, mekânsal bağlantıların ve genelde kent imgesinin zayıflığıyla, döneminin öncü yaklaşımlarının gerisinde durmaktadır⁷. 1980 sonrası hayata geçirilen Batıkent için, *generic* olmayan alternatif yaklaşımlar, dünya deneyiminde mevcuttu. Kentlerin ve toplu konut yerleşimlerinin kimlik sorunları dünyada tartışılır ve konutta deneysel arayışlar çoğalırken, Batıkent ölçeğindeki bir deneyimin, kent ve konut mimarisinde önemli bir fırsatı kaçırdığı söylenebilir. Özellikle yüksek yoğunluklu yapılardan oluşan kooperatif kümelerinde görülen benzeş örgütlenme

Şekil 20. Batıkent'teki 4 nesil toplu konut projesini temsil eden seçki (kentsel gösterim) (Kaynak: Küreli Gülpinar, 2021)

Şekil 21. Batıkent'teki dört nesil toplu konut projesini temsil eden seçki (yapısal gösterim) (Kaynak: Küreli Gülpinar, 2021)

biçimleri, *generic* bir mimari oluşturarak kentsel katmanların oluşumuna katkıda bulunamamıştır.

Deneysel arayışlar farklı kooperatif blokları ölçeğinde mevcut olmasına karşılık, kent ölçeğinde nadiren ortaya çıkmaktadır. Buna önemli bir istisna, megaform olarak kodlanmış “Konut Alanı A” projesidir (Şekil 15). Batkent’in bir toplu konutlar koleksiyonu olmakla yetinmeyip, kentsel tasarım yönünü ve yer özelliklerini güçlendirecek projeleri hayata geçirmek için hâlâ geç değildir. Öte yandan, Batkent son yıllarda ana plan kararlarının dışına çıkan bir yapılaşma baskısı altında olduğu da gözlenmektedir. Bu durum, kooperatifler döneminden farklı olarak Batkent’in ana akım tipler doğrultusunda bir gelişmeye açılıp, özgün yönlerinin kaybolmasına yol açabilecektir.

Notlar

1. Bu çalışma, ODTÜ Mimarlık Ana Bilim Dalı’nda 2021 yılında Prof. Dr. Aydan Balamir danışmanlığında tamamlanan “Urban-Spatial Analysis of Mass Housing Environments: Mapping Batkent in Search of Alternatives to Generic Housing” başlıklı doktora tezinden derlenmiştir.

2. Ankara’nın başkent olmasından sonra uygulanan ilk proje Yenişehir yerleşimi (1928, 4.5 milyon m²); ikinci proje ise Türkiye’nin ilk konut kooperatifi ve bahçe kent yerleşimi olan Bahçeli Evler Konut Kooperatifi’dir (1934, 321.650 m²). Daha sonra Cumhuriyet döneminin ilk toplu konut projelerinden Saraçoğlu mahallesi (1944, 120.000 m²) ile, merkezi ve yerel yönetimlerin birlikte hayata geçirdiği ilk uygun fiyatlı konut yerleşimi olan Yenimahalle projesi (1948, yaklaşık 1.0 milyon m²) gelir. 1950’li yıllardan itibaren Ankara’ya yoğun göçler olmuş, ancak Batkent Projesi’nin hazırlıklarına başlanan 1974 yılına kadar (imar planı 1979, yaklaşık 10 milyon m²), yeni yerleşim projelerine girişilememiştir. TOKİ’nin kuruluşundan (1984) sonra, özellikle ilk uygulama olan Eryaman-3 örneği ise kamu eliyle gerçekleştirilen deneysel konut üretim modeliyle Ankara’yı tekrar öne çıkarmaktadır.

3. Kent-Koop, İngiltere Sosyal Konut Vakfı tarafından o sene ilk kez Londra’da düzenlenen yarışmada, iki projeye verilen eşdeğer ödülün birini kazanmıştır. 1986 yılında Birleşmiş Milletler Uluslararası Evsizlere Barınak Yılı kapsamında, 1987 yılının Birleşmiş Milletler tarafından “Dünya Konut Yılı” olarak belirlenmesi nedeniyle düzenlenen yarışmada, “işsizlik, azalan enerji kaynakları ve konut sorunlarına pratik ve yaratıcı çözümler sunan” projeler dikkate alınmıştır. Batkent’in, “en çok gelecek vaat eden, mevcut veya yarışma için tasarlanmış insan yerleşimi projeleri (*human settlement projects*) arasından, henüz 5 yıllık bir planlama ve üretim sürecini yeni tamamlamış olmasına rağmen” seçilmiş olduğu belirtilmektedir (Sneddon ve Theobald, 1987, 19). Batkent projesi daha sonra “Biz Halklar: 50 Örgüt” Yarışması (1995) ve Birleşmiş Milletler Habitat Örgütü tarafından düzenlenen “En İyi 100 Uygulama Projesi” (1996) kapsamındaki ödüllere de layık görülmüştür (Kent-Koop, 2021); <http://www.kent-koop.org.tr/odullerimiz>

4. Özbay'ın yazısından ilgili bölüm: "Aslında üretilen çevre, ülkemizdeki herhangi bir toplu konut planlamasından farklılık göstermemektedir. Bir tip konut/apartman tasarlanmakta, bunun yüzlercesinin yan yana dizilmesiyle çevre tanımlanmaktadır. Bu açıdan bakıldığında Kent-Koop başarısız dahi sayılamaz. Çünkü ülkemizdeki uygulamayı aynen sürdürmüştür. [...] Tüm yöneticilerin ağzından şu kadar bin konut yaptık, şu kadar bin temel attık sözlerinden başka bir şey duyulmamaktadır. Konut olayı salt rakamlar düzeyine indirilmiştir. Sosyal ve fiziki çevre, mekân kalitesi, mekân psikolojisi, estetik başarı gibi kavramlar bir kenara atılmıştır. Sonuçta savaş sonrası Avrupa'sındaki gibi "sosyal facia"lar çığ gibi yükselmektedir. Kentlerimizi çirkinlikler sarmaktadır. Kişilikten uzak, bunalımlı, mimar eli değmemiş kent mekânları çevremizi sarmaktadır." (Özbay, 1988, 70).

5. Ankara özelinde kentin çeşitli boyutlarının haritalanması ve şemalar yardımıyla irdelenmesi açısından en önemli çalışma, ODTÜ Mimarlık Fakültesi'nde yürütülen bir lisansüstü bir araştırma stüdyosunun ürünü olan "Ankara Kent Atlası" kitabıdır (Sargın, 2012). Kitap, Ankara'nın kent, mekân ve ideoloji hakkındaki güncel verilerle görselleştirildiği bir dizi tema sunmaktadır. Ankara'yı bir kent nesnesi olarak okumayı amaçlayan bu çalışmayı nitelikli kılan unsurlardan biri, farklı 'haritacıların' yorumları ile oluşturulan harita ve diyagramlardır.

6. Türkiye'de yüksekliklere göre binaların gruplanmasına net bir tanım olmasa da 21,50 metreden (yaklaşık 7 kat) yüksek binalar 'yüksek yapı'; 51,50 metreden (yaklaşık 15 kat) yüksek yapılar ise 'çok yüksek yapı' olarak tanımlanmaktadır. İlgili tanıma Resmî Gazete'de yayımlanan "Planlı Alanlar İmar Yönetmeliği"nden ulaşılabılır.

7. Bildirinin derlendiği doktora tez çalışması kapsamında, 1950-1980 arası dünya literatüründen öncü yaklaşımlarına yer verilerek, dönemin paradigmatik örnekleri incelenmiştir.

Kaynaklar

Cambridge International Dictionary of English (1995). Bath: Cambridge University Press.

Çoban, A. N. (2012). Cumhuriyet'in ilanından günümüze konut politikası. SBF Dergisi 67 (3), 75-108.

Günay, B. (2005). Ankara çekirdek alanının oluşumu ve 1990 nazım planı hakkında bir değerlendirme. T. Şenyapılı, ed., 'Cumhuriyet'in 'Ankara'sı, Ankara: ODTÜ Yayıncılık, 60-119.

Karayağın, M. (1987). Batukent: a new settlement project in Ankara, Turkey. Ekistics 54(325/326/327), 292-9.

Karayağın, M. (1988). Türkiye'nin kentsel gelişmesi çağdaşlaşmalı, demokratikleşmeli (H. Özbay ve M. Karaaslan, röportajı yapan), Mimarlık (1), 71-4.

Kent-Koop (1979). Batukent Politikalar Demeti: Ana Rapor. Ankara: Kent-Koop Yayınları.

Kent-Koop (2021). Ödüllerimiz. (<http://www.kent-koop.org.tr/odullerimiz>). Erişim tarihi 17.06.2021.

Keskinok, Ç. H. (2005). Ankara kentinin planlı gelişimi açısından Batıkent projesinin önemi/planlama ve tasarım sürecine ilişkin eleştirel değerlendirme. T. Şenyapılı, ed., 'Cumhuriyet'in 'Ankara'sı, Ankara: ODTÜ Yayıncılık, 120-53.

Kropf, K. (2011). Morphological investigations: cutting into the substance of urban form. *Built Environment* 37(4), 393-408.

Küreli Gülpınar, E. (2021). Urban-Spatial Analysis of Mass Housing Environments: Mapping Batıkent in Search of Alternatives to Generic Housing [Yayınlanmamış Doktora Tezi]. Ankara: Orta Doğu Teknik Üniversitesi.

Maki, F. (1964). *Investigations in Collective Form*. St. Louis, MO: Washington University Press.

Özbay, H. (1988). Yeni yerleşmeler üzerine iki karşılaştırma: İslamabad ve Batıkent. *Mimarlık* (1), 67-70.

Sargın, G. A. (Ed.) (2012). *Ankara Kent Atlası*. Ankara: Mimarlar Odası Ankara Şubesi.

Shearmur, R. (2013). What is an urban structure?. C. Garrocho, ed., *Advances in Commerial Geography: Prospects, Methods, and Applications*, México: El Colegio Mexiquense, A.C., 95-141.

Sneddon, J. ve Theobald, C. (Ed.) (1987). *Conference Proceedings of Building Communities. The First International Conference on Community Architecture Planning and Design*. London: The Building and Social Housing Foundation.

Steuteville, R. (2019). *The Once and Future of Neighborhood*.

(<https://www.cnu.org/publicsquare/2019/01/29/once-and-future-neighborhood>). Erişim Tarihi: 01.07.2021.

Steuteville, R. and Langdon, P. (2009). *New Urbanism: Best practices guide*. Ithaca, NY: New Urban News Publications.

Trancik, R. (1986). *Finding Lost Space: Theories of urban design*. New York, NY: John Wiley and Sons.

Ünlü, T. (2018). Mekânın Biçimlendirilmesi ve Kentsel Morfoloji. A. S. Kubat ve ark., ed., *II. Kentsel Morfoloji Sempozyumu Bildiri Kitabı*, İstanbul: MBB Kültür Yayınları, 59-70.

Çevrimiçi kaynaklar

URL-1 National Geographic MapMaker Interactive, <https://mapmaker.nationalgeographic.org>, erişim Mayıs 2021